

Asztalos Péter

Demográfia 2.0 programra van szükség a népességfogyás megállításához

A legutóbbi népszámlálás óta több mint 330 ezer fővel csökkent Magyarország népessége, miközben a KSH legújabb előrejelzése szerint 2050-ig további, közel 1 millió fős csökkenés valósulhat meg. A fenntartható gazdasági felzárkózás ugyanakkor nehezen valósítható meg csökkenő népességszám mellett, így egy új demográfiai program, azaz egy Demográfia 2.0 megvalósítása támogathatja a demográfiai fordulat elérését.

A 2022-es népszámlálás végleges adatai alapján Magyarország népessége 9 millió 604 ezer fő volt, ami 334 ezer fővel marad el a legutóbbi, 2011-es népszámlás során mért értéktől. A népességfogyás mértéke ráadásul gyorsult: míg 2001 és 2011 között 2,6 százalékkal, addig az elmúlt évtizedben 3,4 százalékkal csökkent hazánk népessége. A népességszám alakulása jelentős eltéréseket mutat az ország egyes régióiban: míg Békés vármegyében 12,4 százalékkal csökkent a népesség, addig Pest vármegyében 9,5 százalékos növekedés következett be.

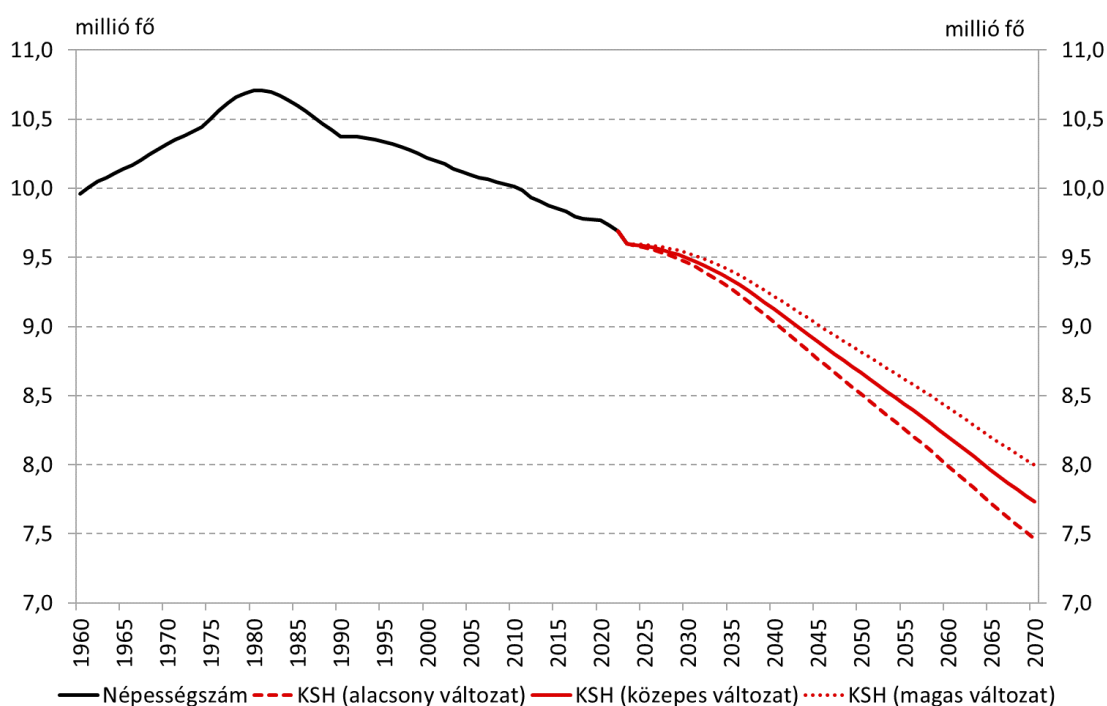
Magyarországon a termékenységi ráta 2011-ben érte el a történelmi mélypontját (1,23), ahonnan a kiterjedt családtámogatási rendszernek és a kedvező gazdasági környezetnek köszönhetően folyamatosan emelkedett 2021-ig (1,59). 2022-ben ugyanakkor egy évtized emelkedése után ismét csökkent a ráta. Ez azt is jelentette, hogy 2011 és 2021 között hazánkban emelkedett a 2. legnagyobb mértékben a termékenységi ráta az Európai Unióban. Előretekintve azonban még legalább ugyanekkora emelkedésre lenne szükség a népességcsökkenés megállításához és a társadalom hosszú távú fenntarthatóságához szükséges 2,1-es szint eléréséhez. **A demográfiai fordulat feléig tehát már eljutott Magyarország a 2010-es évtized során.** A friss népszámlálási adatok alapján tovább kell haladni a megkezdett úton.

Várhatóan tovább csökkenhet hazánk népessége a jelenlegi trendek fennmaradása esetén

A KSH előrejelzése szerint a jelenlegi trendek fennmaradása esetén hazánk népessége további közel 1 millió fővel csökkenhet 2050-ig, míg 2070-ben már csak 7,7 millió fő lehet (1. ábra). Valamennyi magyar vármegyében, illetve Budapesten is csökkenhet a népesség létszáma 2070-ig. A legnagyobb mértékű mérséklődés Zala és Békés vármegyékben (-37 százalék) lehetséges, míg a legkisebb mértékben Budapest lakossága csökkenhet (-6 százalék). Az elveszületések száma 2010 óta 88 és 93

ezer fő között alakult Magyarországon. A KSH előrejelzése szerint a születésszám visszaeshet a jövőben: 2030-ban 84 ezer, 2050-ben 78 ezer, míg 2070-ben már alig több mint 70 ezer gyermek születhet hazánkban. Természetesen ez az előrejelzés nem tekinthető determinációnak: a termékenységi ráta és így a születésszám időben változik, és az elmúlt évtized azt mutatta, hogy a fejlett országokban megfigyelhető trendszerű csökkenés ellenére akár emelkedhet is. Amennyiben az egy nőre jutó gyermekszám a feltételezettnél kedvezőbben alakulna, a születésszám és a népességszám is magasabb lehetne az alappályában szereplő becsléshez képest.

1. ábra: Magyarország népességszámának várható alakulása

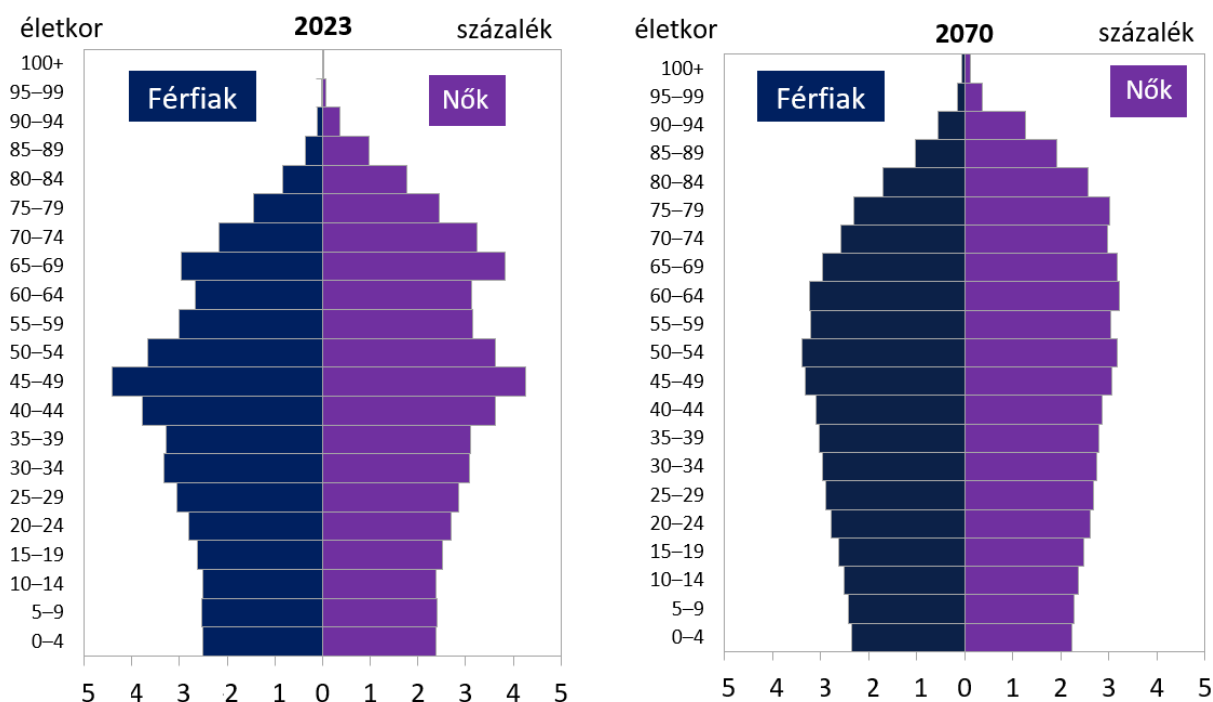
Megjegyzés: Az ábra 1960-tól 2023-ig tényadatokat, ezt követően pedig a népesség-előrejelzés becslését mutatja eltérő feltevéseket használó pályák mentén.

Forrás: KSH.

Magyarország korfája a Ratkó-gyerekek és -unokák generációjának fokozatos eltűnésével egyre kiegyenlítettebbé válik, a mostaninál kisebbek lesznek a különbségek az egyes életkori csoportok (kohorszok) létszáma között (2. ábra). Magyarországon is a fejlett, csökkenő népességű és idősödő társadalmakra jellemző urna alakú korfa várható 2070-ben. A munkaképes korú (15–64 éves) lakosság aránya a társadalmon belül fokozatosan, a jelenlegi 65 százalékról 59 százalékra csökkenhet. A 15 évnél fiatalabb lakosság aránya nagyságrendileg stagnálni fog a következő 5

évtizedben, míg a 65 évnél idősebbek aránya a mostani 21 százalékról 27 százalékra emelkedhet a jelenlegi trendek fennmaradása esetén. A társadalom korösszetételének megváltozása miatt az időskori eltartottsági ráta a jelenlegi 32 százalékról 45 százalékra növekedhet 2070-ig. Magyarország öregedési indexe, azaz a 100 gyermekkorúra jutó idősök száma a jelenlegi 140-es szintről közel 190-re emelkedhet a KSH előrejelzése szerint.

2. ábra: Magyarország korfája 2023-ban és becsült korfája 2070-ben

Forrás: KSH

A népességszám alakulása nem csak társadalmi fenntarthatósági, hanem gazdasági szempontból is döntő fontosságú kérdés. Ruchir Sharma, a népszerű gazdasági szakértő és a Morgan Stanley volt stratégája a *The 10 Rules of Successful Nations* című 2020-as könyvében megállapította, hogy a gazdaságok növekedésének mértékét a populáció változása 50 százalékban befolyásolja, így tartósan gyors növekedés csak a népesség növekedése mellett lehetséges. Éppen ezért hazánk fenntartható felzárkózásának megvalósításához a jelenlegi demográfiai trendek megfordítása elengedhetetlen.

A Demográfia 2.0-nak minél tágabb szemléletűnek kell lennie

A demográfiai fordulat elérését egy Demográfia 2.0 program támogathatja. A hazai családtámogatási rendszer az egyik legkiterjedtebb a világon, azonban – épp a

támogatási formák széles tárháza miatt – az egyes intézkedések hatékonysága nehezen meghatározható. Az idei Budapesti Demográfiai Csúcson is elhangzott, hogy a családpolitika sajnos csak lassítani tudta a népességfogyást, de megállítani nem, ezért új eszközökre van szükség ahhoz, hogy azokat is elérje a támogatási rendszer, akiket eddig nem tudott.

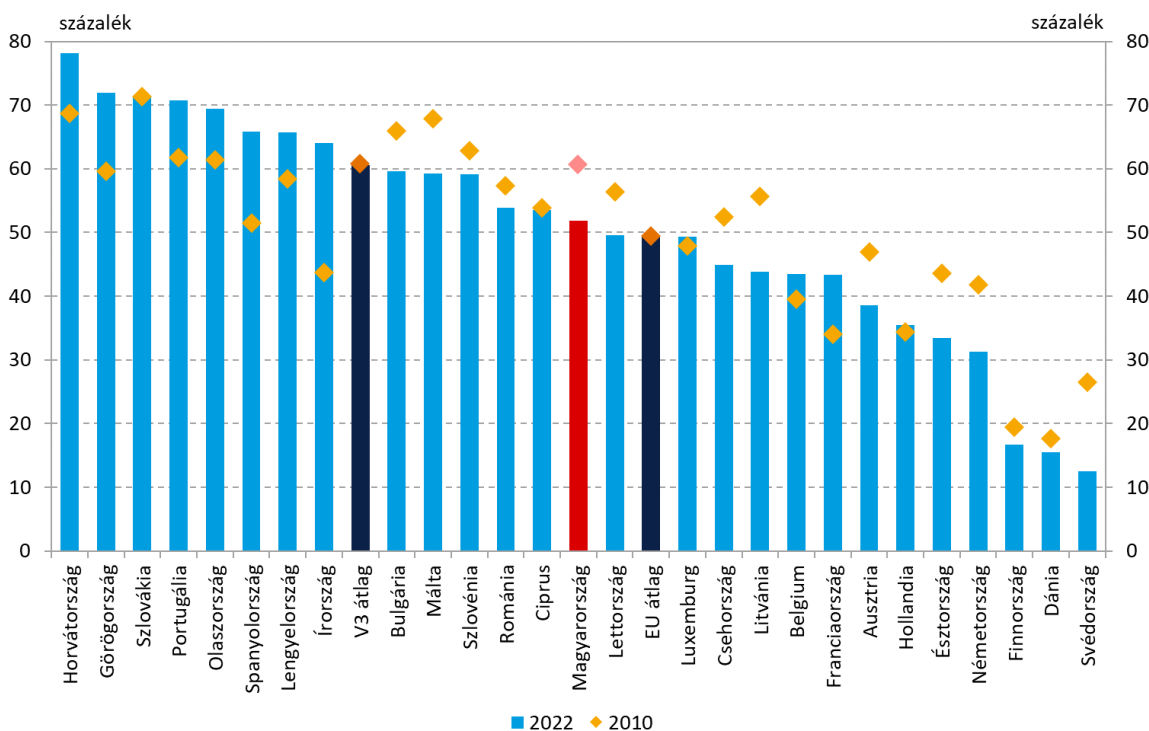
A jelenlegi magyar családpolitikán belül nagy súlyt kapnak a pénzbeli támogatási elemek. A szakirodalom alapján a pénzügyi családpolitikai támogatások elsősorban a 3. gyermek megszületését ösztönzik, míg az 1. és a 2. gyermek megszületéséhez az anyák munkaerőpiaci helyzete, az atipikus foglalkoztatási formák (részmunkaidő, otthoni munkavégzés) elérhetősége és a bölcsődei rendszer lefedettsége járul hozzá. Különösen fontos lenne, hogy az 1. gyermek még az anya 30 éves kora előtt megszülethessen, hiszen ez növelné a további gyermekek vállalásának esélyét. E kérdéskör fontosságát a kormány is felismerte: a családpolitikai rendszer jelenleg is zajló átalakításának egyik célkitűzése éppen az 1. gyermek születési idejének előbbre hozása lett. E célt szolgálja többek között a 25 éven aluliak szja mentessége, az anyák szja mentességének 30 éves korig történő kibővítése, illetve a babaváró támogatás életkori határának a jelenlegi 41 évről 30 évre csökkentése 2024 januárjától.

A családtámogatási elemek hatékonyságának növelése a következő évek egyik legfontosabb kihívása lesz, mivel egy gazdaságilag nehezebb évtizedben kellene jobb eredményeket elérni ezen a területen. Az elmúlt évtizedben bevezetett legfontosabb családtámogatási eszközök (például a csak, a csak, az otthonfelújítási támogatás, vagy a bölcsődeépítési program) nagy segítséget jelentettek a családok számára elsősorban anyagi értelemben. Ezeket jól kiegészítenék olyan költséghatékony eszközök, amelyek csökkenteni tudják a családok mindennapi terheit és így újabb gyermek vállalását teszik lehetővé. Például az oktatási adatokban az látszik, hogy a különórák és az otthoni tanulás megszervezése és elvégzése jelentős terheket rónak a szülőkre, viszont ennek következtében a családi háttér erőteljesen befolyásolja is a tanulmányi eredményeket. Szintén számottevő könnyítést jelentene a kisgyermekes családoknak, ha a bölcsődék és az óvodák nyitvatartási ideje rugalmasan igazodna a szülők munkaidejéhez. A nagyobb gyermekek esetében pedig egy állami iskolabuszrendszer tudná ugyanezt a célt szolgálni.

Különösen célszerű lenne, hogy az otthonteremtési támogatások rendszerének jelenleg is zajló átalakítása során a korábbinál nagyobb hangsúly kerüljön a fiatalok első önálló lakhatásának elősegítésére. A fiatalok igen nagy része küzd azzal, hogy a

számottevően megemelkedett vételi árak és bérleti díjak mellett legyen lehetősége az önálló lakhatás megvalósítására. A gyermekvállalási szempontból különösen fontos 18–34 éves korosztályban az elmúlt évek javuló trendje ellenére a magyar fiataloknak a fele még mindig a szüleivel él, ami jelentősen megnehezíti a családalapítást (3. ábra). Olyan támogatási rendszer kialakítására lenne tehát szükség, ami a fiatalok önálló életkezdésének támogatására erősebben koncentrálna.

3. ábra: Szüleikkel együtt élő 18–34 éves fiatalok aránya

Forrás: Eurostat

Az új demográfiai programban érdemes lenne nagyobb hangsúlyt helyezni a demográfia másik fő területére, a halálozások számának csökkentésére is. A népességszám csökkenő trendjének megállításához nem elegendő a születésszám növelése, hanem a halálozások, és ezen belül kiemelten a korai halálozások számának csökkentése is szükséges lenne. Hazánkban a 3. legmagasabb a standardizált halálozási arány és az elkerülhető halálozás szintje az európai uniós országok között. Ennek csökkentése érdekében fontos lenne, hogy az egészség megőrzése, a minél hosszabb ideig tartó aktív pályafutás biztosítása is a hazai demográfiai gondolkodás fókuszába kerüljön. Ennek érdekében növelni szükséges a lakosság egészségtudatosságát, érdemes segítséget nyújtani az egészséges életmód és a rendszeres testmozgás megvalósításához, illetve meg kell erősíteni a prevenciók rendszerét. Ennek irányába is számos

intézkedés került bevezetésre (például a háziorvosi rendszer átalakítása és az idén szeptemberben indult Sportoló Nemzet Program), ám ezek eredményei csak hosszabb távon lesznek érezhetőek.

Összességében tehát egy olyan új Demográfia 2.0 programra van szükség, ami egyszerre megtartja a jelenlegi családpolitika jól működő elemeit, növeli a meglévő támogatási formák hatékonyságát, miközben kitágítja a demográfiai gondolkodás kereteit. Egy ilyen program megvalósítása esetén sikerülhet megfordítani a kedvezőtlen hazai demográfiai trendeket, hiszen hazánk társadalmi és gazdasági bővülése mindannyiunk közös érdeke.

„Szerkesztett formában megjelent a Világgazdaság.hu oldalon 2023. október 26-án.”